

Postrzegana empatia partnera jako predyktor satysfakcji ze związku romantycznego

Maria Kaźmierczak

Uniwersytet Gdański, Instytut Psychologii

We współczesnej literaturze psychologicznej coraz częściej podejmuje się badania nad postrzeganą empatią partnera jako czynnikiem oddziałującym na jakość związków romantycznych. Odnosząc się do założeń koncepcji wymiany społecznej oraz emocjonalno-poznawczego ujęcia empatii, zaplanowano badanie z udziałem 185 par, w tym 100 par narzeczeńskich i 85 małżeńskich o krótkim stażu. Głównym celem badania była analiza powiązań postrzeganej empatii narzeczonego/małżonka (narzeczonej/małżonki) z satysfakcją partnerów oraz z ich deklarowaną empatią. Tak zaplanowane badanie umożliwiło zweryfikowanie znaczenia empatii w rzadko analizowanych związkach romantycznych będących w fazie przygotowania do ról małżeńskich oraz w pierwszej fazie cyklu życia rodziny. Wyniki badania wskazały, że postrzegana empatia partnera (zwłaszcza mężczyzny) była istotnym predyktorem satysfakcji ze związku narzeczeńskiego/małżeńskiego. Przy czym kobiety były spostrzegane jako bardziej empatyczne niż mężczyźni. Dostrzeganie dużej empatii narzeczonego/małżonka było powiązane zarówno z jego deklarowaną empatią, jak i z empatią oceniającego go partnera. Pary o relatywnie dużej postrzeganej empatii cechowały się istotnie większą satysfakcją ze związku niż te, wśród których partnerzy postrzegali siebie odmiennie w zakresie przejawianej empatii lub oceniali jej natężenie jako słabsze.

Słowa kluczowe: *empatia, postrzeganie, satysfakcja, związek romantyczny*

Wzajemne spostrzeganie siebie przez partnerów związku romantycznego i szerzej: bliskich relacji interpersonalnych, od dawna budzi zainteresowanie psychologów. W nurcie koncepcji wymiany społecznej ocena zachowań partnera oraz postrzeganie doświadczanych przez niego emocji, intencji i poglądów jest uznawane za jeden z podstawowych wskaźników funkcjonowania związku (Karney, Branbury, 1995). Partnerzy związku romantycznego wzajemnie na siebie oddziałują na zasadzie współzależności, nadając subiektywne znaczenie swoim zachowaniom, co kształtuje ich percepcję jakości danej relacji (Holmes, 2000). Jako szczególnie ważne wymienia się postrzegane prospołeczne motywy działania partnera relacji czy dostrzeganie jego otwartości na zrozumienie potrzeb drugiej strony (Cohen, Schulz, Weiss, Waldinger, 2012; Holmes, 2002). W kontekście tych tez interesującym zagadnieniem jest wpływ percepcji empatii w związku romantycznym na zadowolenie partnerów. Przytaczane

i analizowane w niniejszym artykule badania odnoszą się do związku romantycznego, rozumianego jako sformalizowany (małżeństwo) czy niesformalizowany (w tym kohabitacja i narzeczeństwo) związek heteroseksualny. Pojęcie „satysfakcji ze związku romantycznego” jest natomiast stosowane na określenie „globalnej, subiektywnej oceny jakości” (Li, Fung, 2011, s. 246) tej relacji.

Empatia jako konstrukt emocjonalno-poznawczy

W literaturze przedmiotu zwraca się uwagę na korzyść dla jakości związków interpersonalnych rolę empatii, konstruktu o charakterze emocjonalno-poznawczym (Davis, 2001; Hoffman, 2006; Kaźmierczak, 2008). Empatia jest definiowana jako skłonność do współodczuwania z innymi osobami (zwłaszcza w zakresie negatywnych emocji) i jako tendencja do poznawczej analizy cudzych sytuacji – przyjmowania punktu widzenia innych osób. Przy czym, ujmując empatię jako cechę osobowości, należy mówić o różnicach indywidualnych, niezależnych od potencjału intelektualnego, w skłonności do jej przejawiania w różnych sytuacjach, (Davis, 1983, 2001).

A zatem dana osoba może przejawiać tendencję do przyjmowania cudzego punktu widzenia w momencie udzielania komuś pomocy (co jest przejawem jej predyspozycji osobowościowych), jednak nie musi trafnie oszacować emocji czy myśli partnera relacji (co jest związane z efektywnością jej działania, a więc ze zdolnościami intelektualnymi; Thomas, Fletcher, Lange, 1997). Aby określić stopień skuteczności przyjmowania cudzej perspektywy, należałoby odwołać się do innego pojęcia, a mianowicie do empatycznej trafności, zakładającej efektywność rozumienia cudzych stanów i doświadczeń (Ickes, Stinson, Bissonnette, Garcia, 1990). Empatyczna trafność jest jednak warunkowana sytuacyjnie. Zależy między innymi od stopnia zaangażowania w interakcję z partnerem czy od jego atrakcyjności fizycznej (Ickes i in., 1990) i wiąże się ze zdolnościami intelektualnymi jednostki (Ickes i in., 1990; Thomas i in., 1997). Ponadto, myśli i emocje partnera mogą być dla nas trudne do przyjęcia, a ich trafne odczytanie nie musi być korzystne dla jakości związku (np. spadek poczucia bliskości przy trafnym odczytywaniu myśli partnera zagrażających stabilności małżeństwa – Simpson, Oriña, Ickes, 2003). Jak wskazują badania, w bliskich związkach (w tym małżeńskich) szczególnego znaczenia nabierają zatem osobowościowe skłonności do empatyzowania z partnerem, bo choć nie muszą prowadzić do adekwatnych ocen sytuacji, mogą być dostrzeżone i docenione (Cohen i in., 2012; Davis, Oathout, 1987; Long, Andrews, 1990; Rostowski, Rostowska, 2010).

Znaczenie empatii dla jakości relacji interpersonalnych

Z badań Davisa (2001) nad relacjami społecznymi, w tym romantycznymi (Davis, Oathout, 1987), wyłania się model wrażliwości empatycznej, w którym wskazuje się na korzystne dla satysfakcji i interakcji partnerów oddziaływanie dwóch komponentów empatii – empatycznej troski (ET) i przyjmowania cudzej perspektywy (PP). Konkluzje te potwierdziły badania Kaźmierczak (2008) nad jakością związków małżeńskich. ET to skłonność do obdarzania innych troską i współczuciem oraz niesienia im pomocy w trudnych sytuacjach. Jest komponentem emocjonalnym empatii. PP z kolei to empatia poznawcza, związana z podejmowaniem prób zrozumienia sytuacji, odczuć, emocji czy poglądów innych ludzi. W badaniach ET i PP związane są z wysoką inteligencją emocjonalną i prospołecznym nastawieniem wobec innych (m.in. Davis, Oathout, 1987). We wspomnianym modelu empatii ujmuje się jeszcze trzeci jej komponent – osobistą przykrość. Jest to empatia emocjonalna, związana z obniżonymi umiejętnościami kontroli emocjonalnej, a więc również z zaburzeniami w relacjach społecznych (np.

skłonność do deprecjonowania współmałżonka, doświadczania lęku czy stresu w sytuacjach społecznych; Davis, 2001; Kaźmierczak, 2008; Kaźmierczak, Błażek, Pastwa-Wojciechowska, 2013; Kaźmierczak, Płopa, Retowski, 2007). W niniejszym artykule skoncentrowano się na tych elementach empatii, które sprzyjają wyższej jakości relacji interpersonalnych – na empatycznej trosce i przyjmowaniu perspektywy. Takie podejście badawcze stosowali już inni autorzy (por. m.in. Bakker, Demerouti, 2009).

Odwołując się do koncepcji i badań z zakresu psychologii społecznej, można wnioskować, że współodczuwanie z bliską nam osobą czy podejmowanie prób zrozumienia jej punktu widzenia prowadzą do korzystnych konsekwencji dla jakości relacji interpersonalnych. A mianowicie są związane z udzielaniem wsparcia (np. Batson, 1991; Eisenberg i in., 1989; Gołąb, 1976) czy z mniejszymi skłonnościami do stosowania przemocy (np. Davis, 2001; Loudin, Loukas, Robinson, 2003; Miller, Eisenberg, 1988). Empatia to cecha łączona też z lepszą komunikacją międzyludzką, większą otwartością na sygnały otrzymywane od innych i sprawniejszą ekspresją własnych odczuć czy z mniejszą konfliktowością (Davis, Kraus, 1991; Janicka, 1994; Janicka, Niebrzydowski, 1994; Trzebińska, 1985). Wiele uwagi poświęca się w literaturze przedmiotu mechanizmom wyjaśniającym związek empatii ze skłonnością do udzielania wsparcia. Wskazuje się, że osoby empatyczne mogą częściej kierować się altruistyczną motywacją działania (Batson, 1991) oraz mają silne poczucie moralnego obowiązku niesienia pomocy innym (Schaller, Cialdini, 1988). Ponadto szczególna wrażliwość emocjonalna osób empatycznych prowadzi do tego, że cierpią one wraz z innymi i niosąc im wsparcie, doznają ulgi (redukuja własne napięcie emocjonalne; Batson, 1991; Cialdini, Kenrick, Neuberg, 2002; Schaller, Cialdini, 1988; Wojciszke, 2002). Z drugiej strony wysoka empatia może sprzyjać chęci wspólnego przeżywania pozytywnych emocji z osobą, której udzieli się wsparcia (Smith, Keating Stotland, 1989).

Szczególnie interesującym zagadnieniem wydaje się analiza znaczenia empatii w związkach romantycznych, w tym małżeńskich. Wzajemne okazywanie sobie empatii przez małżonków (partnerów) sprzyja podtrzymywaniu intymności w związku (Płopa, 2003; Wojciszke, 2009). Liczne badania potwierdzają pozytywną rolę empatii dla zaangażowania się we wzajemną komunikację ze współmałżonkiem, wspierania go, ujawniania swoich potrzeb czy dla okazywania mu tolerancji i zrozumienia (por. Davis, 2001). Wojciszke (2009) dodaje, że jednym z fundamentów tzw. związku kompletnego (w którym są obecne namietność, intymność i zaangażowanie) jest właśnie empatia. Dzięki serdecznemu, pełnemu wsparciu nastawieniu

wobec partnera („ciepłe współczucie”), w związku panuje korzystniejszy klimat emocjonalny i czujemy się w nim szczęśliwsi, dzięki zaś „chłodnej” (nieemocjonalnej) empatii poznawczej możemy uniknąć wielu nieporozumień w małżeństwie (Wojciszke, 2009). Empatia sprzyja więc udzielaniu wsparcia w związku i lepszej komunikacji, zwłaszcza w trudnych momentach zmian życiowych (Pistrang, Picciotto, Barker, 2001). W konsekwencji empatyczni małżonkowie są bardziej zadowoleni z relacji, które cechują większa bliskość, wzajemna otwartość i zaufanie (Davis, Oathout, 1987; Janicka, Niebrzydowski, 1994; Kaźmierczak, 2008; Plopa, 2003; Rostowski, 2009; Rostowski, Rostowska, 2010), niezadowoleni zaś wykazują się brakiem empatii (Braun-Gałkowska, 1985; Karney, Branbury, 1995; Panuzio, DiLillo, 2010). Przy czym na korzystne dla jakości relacji znaczenie empatii wskazuje się tak wśród małżeństw o zróżnicowanym stażu (Kaźmierczak, 2008), jak i w grupach nowożeńców (Gottman, Coan, Carrere, Swanson, 1998).

Znaczenie postrzeganej empatii partnera dla jakości związku romantycznego

Opisane powyżej znaczenie empatii dla jakości związków romantycznych doprowadziło do coraz większej popularności wśród badaczy konstruktu *postrzeganej empatii partnera*. W tej perspektywie niezwykle cennym podejściem byłoby zanalizowanie nie tyle roli ogólnego potencjału empatycznego żony czy męża dla ich satysfakcji ze związku, ile znaczenia ich postrzeganej empatyczności w relacji.

I tak, Davis (2001) postuluje, że empatia sprzyja pojawianiu się określonych zachowań interpersonalnych, które dostrzega partner relacji (traktowane jako następstwa empatyzowania) i stają się dla niego ważnym kryterium oceny jakości związku. Odwołujące się do założeń wspomnianego modelu Davisa badania Longa i Andrewsa (1990) wskazują, że postrzegana empatia partnera – mierzona zamiast postrzeganych zachowań w związku – sprzyja zadowoleniu z małżeństwa w większym stopniu niż deklarowana przez niego ogólna skłonność do przyjmowania cudzej perspektywy. Co więcej, percepcja empatii partnera jest związana zarówno z deklarowaną przez niego skłonnością do empatii, jak i z empatią oceniającego go współmałżonka (Kaźmierczak, 2008). Empatyczni partnerzy, dzięki swojemu uwrażliwieniu na przebieg interakcji w związku, mogą więc przejawiać większą chęć utożsamiania własnego obrazu siebie z cechami partnera (Miller, Perlman, Brehm, 2007) i mieć poczucie większego podobieństwa z partnerem, co w konsekwencji rodzi wyższą obopólną satysfakcję.

Wyniki najnowszych badań potwierdzają, że percepcja empatii partnera jest dobrym predyktorem obopólnej satysfakcji ze związku romantycznego (np. Busby, Gardner, 2008; Cramer, Jowett, 2010). Polskie badania prowadzone przez Kaźmierczak (2008) również wskazują na korzystne znaczenie percepcji partnera jako empatycznego dla indywidualnej satysfakcji małżeńskiej w związkach o stosunkowo długim stażu (średnio 15-letnim). Przy czym im dłużej trwa związek, tym skłonność do postrzegania partnera jako empatycznego maleje. Taki trend jest zgodny z tezami Longa i Andrewsa (1990), którzy postulują, że w parach o dłuższym stażu, kiedy rośnie poczucie dobrej wzajemnej znajomości myśli, emocji czy potrzeb, aktywne próby zrozumienia punktu widzenia partnera mogą być rzadsze.

Warto zauważyć, że pojęcie postrzeganej empatii implikuje potrzebę uwzględnienia kontekstu sytuacyjnego, co ułatwia określenie jej znaczenia dla danej relacji interpersonalnej, ale też utrudnia generalizację na inne związki społeczne. Zadowolona ze związku para może oceniać siebie nawzajem jako bardziej empatycznych pod wpływem ogólnie dobrego klimatu emocjonalnego w małżeństwie. Taki mechanizm może zachodzić zwłaszcza wśród kobiet jako bardziej skoncentrowanych na interakcjach między nimi a partnerami, a to sprzyja podtrzymywaniu wyższej satysfakcji partnerek ze związku (Hawkins, Carrere, Gottman, 2002). Z uwagi na opisywane powyżej znaczenie empatii dla jakości relacji interpersonalnych satysfakcja ze związku jest jednak traktowana jako konsekwencja, a nie predyktor postrzeganej empatii partnera (por. Busby, Holman, Taniguchi, 2001; Long, Andrews, 1990).

Dzięki wprowadzeniu pojęcia postrzeganej empatii możliwa staje się analiza znaczenia podobieństwa w zakresie percepcji siebie i partnera dla jakości związku. Busby i Gardner (2008) postulują, że istotną kwestią pozostaje nie tyle rzeczywiste podobieństwo czy różnice w parze pod względem empatii, ile indywidualny pogląd, że podobieństwo takie istnieje, a więc my sami i nasi partnerzy nie różnimy się w tym zakresie (por. Rostowski, 1986, 1987). Ponadto ważna jest świadomość swobody w wyrażaniu wszelkich różnic w procesie empatycznej komunikacji, które są wówczas traktowane jako potencjał, a nie zagrożenie dla stabilności związku (Busby i in., 2001). Zgodnie z tymi postulatami, Kaźmierczak (2008) wyróżnia między innymi małżeństwa „totalnie empatyczne”, które cechują się wysokim poziomem postrzeganej empatii obojga partnerów, jak również dużymi skłonnościami do wzajemnego wspierania się, angażowania się w komunikację z małżonkiem, a niskimi do deprecjonowania partnera. W konsekwencji takie pary małżeńskie są

bardziej usatysfakcjonowane niż te, w których żona i mąż odmiennie postrzegają siebie w zakresie empatii (pary męsko lub kobieco empatyczne) lub w których postrzegana wzajemna empatyczność pozostaje na relatywnie niskim poziomie.

Empatia w związku romantycznym a role płciowe

W badaniach nad empatią akcentuje się znaczenie ról płciowych związanych z oczekiwaniami społecznymi wobec kobiet i mężczyzn. To kobiety, a nie mężczyźni są społecznie motywowane do rozwijania i okazywania innym empatii (Mandal, 2003, 2011), pełniąc rolę „emocjonalnego barometru” w związkach intymnych (Brannon, 2002; Kaźmierczak, 2008; Kiecolt-Glaser, Newton, 2001). W konsekwencji w porównaniu z mężczyznami kobiety przejawiają większe zapotrzebowanie na intymność w związku romantycznym, a ich potrzeby w tym względzie są częściej niezaspokojone (m.in. Plopa, 2002, 2003). Szerzej patrząc, można stwierdzić, że kobiecy obraz siebie kształtuje się w relacjach (*self-in-relation*) i dlatego w badaniach kobiety jawią się jako bardziej empatyczne niż mężczyźni (Cross, Madson, 1997; Kaźmierczak, 2012; Surrey, 1991).

W analizach nad wzajemną percepcją empatii partnerów zwraca się również uwagę na konieczność uwzględnienia czynnika płci. W badaniach (Busby, Gardner, 2008; Kaźmierczak, 2008; Long, Andrews, 1990) stwierdza się, że wzajemnie postrzegana empatia ma większe znaczenie dla satysfakcji kobiet niż mężczyzn ze związku. Badania Cohen i współpracowników (2012) wskazują, że zwłaszcza dla satysfakcji kobiet ze związku ważne jest postrzeganie partnera jako empatycznie próbującego zrozumieć negatywne emocje partnerki. Jest to dla kobiet istotniejsze niż rzeczywista męska trafność spostrzegania doświadczanych przez nich emocji. Busby i Gardner (2008) sugerują, że empatia kobiet ma duże znaczenie przede wszystkim dla ich własnego zadowolenia, jako że są one z reguły bardziej współodczuwające i skłonne do analizowania relacji z partnerem. Natomiast męska empatyczność może odzwierciedlać zmiany w jakości związku romantycznego i z tego względu mieć znaczenie dla obu stron relacji. Ponadto postrzegana przez kobiety męska empatyczność może dla nich stanowić wskaźnik zaangażowania partnera w związek (Cohen i in., 2012), zwłaszcza gdy małżonkowie staną się rodziną. Na przykład Dollahite, Hawkins i Brotherson (1997) dowodzą, że ojcowie nawiązujący silną więź emocjonalną z dziećmi i aktywnie uczestniczący w ich wychowaniu są empatyczni. Warto zaznaczyć, że przejawianie empatii przez mężczyzn nie jest traktowane (przez nich samych czy społeczeństwo) jako ich „naturalna”, wrodzona skłonność,

jak to ma miejsce w przypadku (auto)stereotypu kobiet (Mandal, 2003; Wojciszke, 2009, 2010). W konsekwencji partnerki mogą szczególnie doceniać tendencję mężczyzn do przejawiania empatii. Podsumowując, wydaje się, że percepcja empatyczności partnera to aspekt niezwykle użyteczny w diagnozie jakości funkcjonowania par, w tym związków małżeńskich.

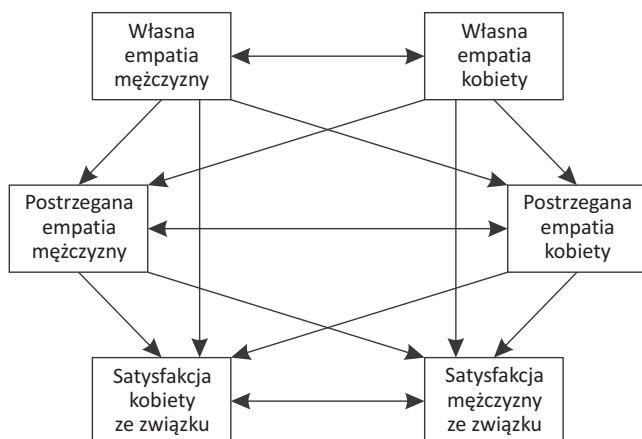
CEL BADAŃ I HIPOTEZY BADAWCZE

Prezentowane w niniejszym artykule badania miały na celu analizę powiązań między postrzeganą empatią partnera a satysfakcją ze związku romantycznego. Wcześniejsze badania nad tym zagadnieniem były prowadzone z udziałem małżeństw o zróżnicowanym, często długim stażu (m.in. Kaźmierczak, 2008; Long, Andrews, 1990). Wciąż brakuje natomiast doniesień dotyczących roli postrzeganej empatii partnera w związkach, które znajdują się w stadium formalizowania – narzeczeńskich oraz wśród nowożeńców. W tym okresie wspólnego życia pary doświadczają przede wszystkim pozytywnych, skierowanych ku partnerowi emocji, których dostrzeżenie będzie łatwiejsze, gdy narzeczeni/nowożeńcy obdarzają siebie nawzajem empatią. Ponadto wiele wspólnych doświadczeń jest nowych dla par i stąd przejawianie empatii ułatwia obu stronom dostosowywanie się do zmieniającej się sytuacji (Kilpatrick, Bissonnette, Rusbult, 2002). W fazie przygotowań do ślubu oraz niedługo po nim empatyczność partnera powinna więc mieć szczególne znaczenie dla satysfakcji kobiet i mężczyzn z ich relacji.

Jak wskazano we wprowadzeniu, zgodnie z tezą Davisa (2001) empatia jednego partnera wiąże się z oceną danej relacji przez drugiego partnera dzięki temu, że postrzegają się oni nawzajem w określony sposób. Percepcja partnera jako empatycznego (Busby, Gardner, 2008; Cramer, Jowett, 2010; Kaźmierczak, 2008; Long, Andrews, 1990) sprzyja wyższej satysfakcji ze związku romantycznego u obojga partnerów. Przy czym dostrzeganie empatii partnera wiąże się zarówno z jego, jak i z własną empatią (Kaźmierczak, 2008). Powyższe konkluzje z badań podsumowuje model teoretyczny przyjęty w badaniu własnym prezentowanym w tym artykule (rysunek 1).

W celu uwzględnienia perspektywy obojga partnerów w związku romantycznym model teoretyczny był testowany przy zastosowaniu analizy modelu równań strukturalnych.

Ponieważ przytaczane w części teoretycznej badania wskazują na rolę w ocenie satysfakcji ze związku romantycznego podobieństwa do partnera pod względem postrzeganej empatii (Kaźmierczak, 2008) oraz czynnika płci (Busby, Gardner, 2008; Cohen i in., 2012; Mandal,

Rysunek 1. Własna i postrzegana empatia partnerów a ich satysfakcja ze związku.

2003, 2011; Wojciszke, 2009, 2010), przeprowadzono analizy uwzględniające te zmienne. Przy czym badania nad empatią małżonków wskazują, że posiadanie dzieci pozytywnie oddziałuje na okazywanie empatii w związku (Sitarczyk, Waniewski, 2002a, 2002b), co jest zrozumiałe z uwagi na zmieniającą się wraz z podjęciem ról rodzicielskich dynamikę relacji rodzinnych (Goldenberg, Goldenberg, 2006). Partnerzy kształtują swoją tożsamość rodzicielską między innymi poprzez definiowanie siebie jako osoby będącej źródłem wsparcia dla dziecka (George, Solomon, 2008). Uwzględniając powyższe tezy, jak i charakterystykę badanej grupy osób (stosunkowo młody wiek i przeciętnie kilkuletni staż związku), w prezentowanych badaniach postanowiono pominąć pary będące rodzicami.

Dokonany przegląd literatury przedmiotu pozwala sformułować następujące hipotezy badawcze:

Hipoteza 1. Postrzegana empatia partnera (narzeczonego, małżonka) będzie dodatnio skorelowana z satysfakcją ze związku.

Hipoteza 2. Postrzegana empatia partnera (narzeczonego, małżonka) będzie dodatnio skorelowana z empatią ocenianego i oceniającego.

Hipoteza 3. Pary o podobnej i wysokiej postrzeganej u partnera empatii będą bardziej zadowolone ze związku niż te, w których jeden partner lub oboje nie będą oceniani jako wysoce empatyczni.

Hipoteza 4. Kobiety będą bardziej empatyczne niż mężczyźni zarówno w ocenie własnej, jak i partnera.

Ponadto postanowiono sprawdzić, czy istnieją różnice co do poziomu empatii deklarowanej i postrzeganej u partnera oraz satysfakcji ze związku między grupą narzeczonych i małżonków.

METODA

Osoby badane

W badaniach wzięło udział 185 par: 100 par narzeczeńskich i 85 małżeństw. Wszystkie pary znajdowały się w fazie przejścia do ról małżeńskich (przed lub po zawarciu związku małżeńskiego) i nie pełniły ról rodzicielskich. W przypadku par narzeczeńskich zastosowano dwa kryteria włączenia do grupy: (1) zaręczyny, (2) bezdzietność. Pary małżeńskie były zapraszane do badań pod warunkiem, że: (1) zawarcie związku małżeńskiego nastąpiło nie później niż 3 lata temu, (2) nie miały dzieci (bezdzietność i krótki staż małżeński jako kryteria włączenia do grupy miały na celu uwzględnienie par znajdujących się w pierwszym etapie cyklu życia rodziny, według Duvall; Namysłowska, 2000). W celu zwiększenia homogeniczności grupy wykluczono z analiz dwie pary, w których wiek jednego lub obojga partnerów przekraczał 40 lat¹.

Średni wiek kobiet wynosił około 25 lat ($M = 24,9$; $SD = 2,86$), a mężczyzn 26 lat ($M = 26,6$; $SD = 3,07$). Przeciętny staż związku z narzeczoną/nym to ponad 4 lata ($M = 4,1$; $SD = 2,2$), w tym przeciętnie rok ($M = 1,01$; $SD = 0,8$) narzeczeństwa. Staż małżeński wynosił średnio półtora roku ($M = 1,5$; $SD = 0,8$), choć związek romantyczny trwał w tej grupie przeciętnie 5 lat ($M = 5,01$; $SD = 2,5$), a więc pary małżeńskie znały się dłużej niż narzeczeńskie, $t(181) = -2,26$; $p = 0,01$. Niemniej można podsumować, że obie grupy par cechował przeciętny młody wiek i stosunkowo krótki staż związku. Przeprowadzone analizy korelacji między wiekiem osób badanych i stażem związku a satysfakcją i postrzeganą empatią partnerów wykazały brak istotnych statystycznie współzależności. Oznacza to, że grupa była homogeniczna pod względem tych czynników i nie muszą one być kontrolowane w analizach.

Narzędzia badawcze

Empatia partnera, Skala postrzeganej empatii partnera (PEP). Skala ta (Kaźmierczak, 2008) składa się z dwudziestu określeń o charakterze przymiotnikowym/imiesłowu przymiotnikowego i mierzy postrzeganą empatyczność partnera/-ki w związku romantycznym, a dokładniej jego/jej skłonność do przejawiania empatycznej troski i przyjmowania naszego punktu widzenia. Oba komponenty empatii włączono do skali ze względu na ich korzystną rolę dla jakości relacji społecznych. Na pięciopunktowej skali odpowiedzi partnerzy oceniają stopień, w jakim dane określenie [np. *umiejący się wczuwać (+)* czy *nieliczący się z moim zdaniem (-)*] opisuje

¹ Różna liczebność grupy w poszczególnych analizach wynika z braku niektórych danych.

ich partnera/-kę. Skala ma strukturę jednoczynnikową i w poprzednich badaniach cechowała się wysoką spójnością wewnętrzną (Kaźmierczak, 2008). Przed zsumowaniem należy zdekodować odpowiedzi na osiem określeń oznaczających niską postrzeganą empatię partnera. Wynik ogólny uzyskuje się poprzez zsumowanie wag odpowiedzi na wszystkie określenia zgodnie z kluczem. Im wyższy wynik w skali, tym wyższa postrzegana empatia partnera/-ki. W prezentowanych w niniejszym artykule badaniach *Skalę postrzeganą empatii partnera* po raz kolejny cechuje wysoka spójność wewnętrzną – α Cronbacha = 0,889.

Empatia własna, Skala wrażliwości empatycznej (SWE). Skala ta (Kaźmierczak, Plopa, Retowski, 2007) mierzy empatię dyspozycyjną, rozumianą jako skłonność do przejawiania empatycznej troski (współodczuwania, obdarzania współczuciem i troską innych ludzi w potrzebie), osobistej przykrości (doświadczenia cudzych emocji negatywnych) i przyjmowania cudzej perspektywy (empatia poznawcza, tendencja do przyjmowania cudzego punktu widzenia). Składa się z 28 stwierdzeń, do których osoby badane ustosunkowują się na pięciopunktowej skali odpowiedzi. Ze względu na zawartość treściową *Skali postrzeganą empatii partnera*, w niniejszych badaniach pod uwagę wzięto sumę dwóch podskal: empatycznej troski i przyjmowania perspektywy (20 stwierdzeń, α Cronbacha = 0,841). Przy czym odpowiedzi na sześć stwierdzeń oznaczających niską empatię zostały zrekodowane przed uwzględnieniem w wyniku ogólnym. Jak wspomniano w części teoretycznej, te komponenty empatii sprzyjają wyższej jakości bliskich relacji. Im wyższy wynik w skali, tym wyższa deklarowana empatia. Przykładowe stwierdzenia w skali to: „Często zdarza mi się odczuwać czułość lub troskę w stosunku do ludzi, którym powiodło się gorzej ode mnie” czy „Zanim ocenię czyjeś zachowanie, staram się zrozumieć jego przyczyny”.

Ocena satysfakcji ze związku z partnerką/partnerem – skala pochodząca z powszechnie stosowanego kwestionariusza *the RELATIONSHIP Evaluation Questionnaire* (Busby, Holman, Niehuis, 2009; Busby, Holman, Taniguchi, 2001) i wchodząca w skład baterii narzędzi Hawkinsa do pomiaru percepcji jakości życia małżeńskiego w różnych jego momentach (por. Hawkins, Fawcett, Carroll, Gilliland, 2006), w polskiej adaptacji Rostowskiej i Kaźmierczak (niepublikowany kwestionariusz). Autorzy uznają skalę za rzetelną miarę satysfakcji ze związku romantycznego/małżeństwa. Skala złożona jest z siedmiu stwierdzeń odnoszących się do zadowolenia

z różnych obszarów życia w związku, z pięciostopniową skalą odpowiedzi. Osoby badane odpowiadają na pytanie, jak bardzo zadowolone są z np. doświadczania miłości, ilości spędzanego wspólnie czasu czy z tego, jak są rozwiązywane konflikty w związku, w którym obecnie pozostają. Wynik ogólny, świadczący o natężeniu subiektywnej globalnej satysfakcji ze związku uzyskuje się przez zsumowanie odpowiedzi na wszystkie stwierdzenia. Im wyższy wynik, tym partnerzy są bardziej zadowoleni ze swojego związku. W niniejszych badaniach skala satysfakcji ze związku cechuje się satysfakcjonującą spójnością wewnętrzną – α Cronbacha = 0,785.

Dane demograficzne, zbierane za pomocą autorskiej *Karty informacyjnej*.

Procedura

Grupa przeszkolonych i zaangażowanych ankierów (studenci psychologii, którzy zadeklarowali chęć udziału w projekcie badawczym w roli ankiera) rekrutowała pary do badań metodą kuli śnieżnej. Po uprzednim zakwalifikowaniu do badań (kryteria włączenia do grupy), zestawy kwestionariuszy przekazywano parom narzeczeńskim i małżeńskim do samodzielnego (bez udziału partnera) wypełnienia w domu. Wypełnione kwestionariusze pary zwracały ankierowi w najkrótszym możliwym czasie.

WYNIKI

W pierwszym kroku analiz testowano hipotezy 1 i 2. Przeprowadzono analizy korelacyjne metodą r-Pearsona na grupie wszystkich osób badanych (wzorec korelacji pomiędzy zmiennymi był podobny w obu grupach par)².

Percepcja partnerki lub partnera jako empatycznych była dodatnio skorelowana zarówno z obopólną satysfakcją ze związku, jak i z deklarowaną empatią kobiet i mężczyzn. Warto zaznaczyć, że dodatnio korelowały ze sobą również oceny empatii własnej i postrzeganą u partnerów oraz zadowolenia z narzeczeństwa/małżeństwa. Przy czym deklarowana empatia nie współwystępowała z satysfakcją partnerów ze związku (jedynie deklarowana satysfakcja mężczyzn korelowała istotnie i dodatnio, aczkolwiek słabo, z ich satysfakcją ze związku).

W kolejnym kroku poszukiwano odpowiedzi na pytanie, czy postrzegana empatia współmałżonka/narzeczonego, związana z empatią obojga partnerów (ocenianego i oceniającego), jest predyktorem satysfakcji ze związku.

² Rozkład wyników postrzeganą empatii partnera i satysfakcji ze związku był asymetryczny, a więc wyniki poddano transformacji nieliniowej poprzez potęgowanie (por. Ferguson, Takane, 2001; Howell, 2010) w celu sprowadzenia rozkładu do postaci rozkładu normalnego.

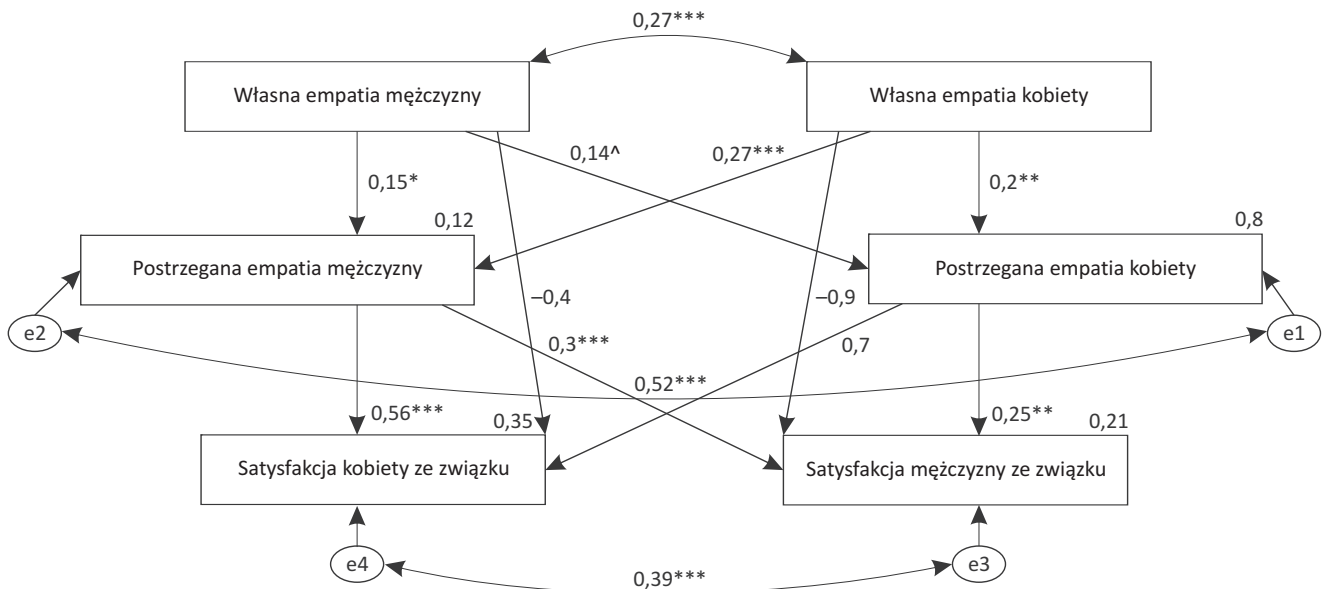
Tabela 1
Korelacje między zmiennymi ujętymi w modelu badawczym

Zmienne ujęte w modelu	1	2	3	4	5	6
1. Postrzegana empatia partnera	–					
2. Postrzegana empatia partnerki	0,56***	–				
3. Deklarowana empatia kobiety	0,31***	0,25**	–			
4. Deklarowana empatia mężczyzny	0,22**	0,2**	0,27***	–		
5. Satysfakcja kobiety ze związku	0,58***	0,37***	0,1	0,12	–	
6. Satysfakcja mężczyzny ze związku	0,4***	0,39***	0,02	0,16*	0,54***	–

* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$.

Zastosowano procedurę modelowania równań strukturalnych (analiza ścieżek) przy użyciu programu AMOS 7.0 (Arbuckle, 2005), która posłużyła do sprawdzenia zasadności modelu teoretycznego, w tym relacji zachodzących między ocenami empatii (własnej i postrzeganej) i satysfakcji dokonywanymi przez kobiety i mężczyzn w parach. Dla oszacowania trafności modelu zastosowano estymację metodą największej wiarygodności. Wyniki analizy przedstawia rysunek 2. Wartość wskaźników dopasowania modelu – $RMSEA = 0,4$ (poniżej zalecanej maksymalnej wartości 0,08) i $CFI = 0,99$ (powyżej zalecanej minimalnej wartości 0,95) pozwala stwierdzić, że model dobrze opisuje zbiór danych wejściowych (Hooper, Coughlan, Mullen, 2008; Kenny, McCoach, 2003).

Wyniki modelowania strukturalnego prowadzą do wniosku, że postrzegana empatia partnera, która wiązała się z empatią obojga respondentów, może być uznana za istotny predyktor satysfakcji kobiet i mężczyzn ze związku. Innymi słowy, wyższa empatia kobiet i mężczyzn była dostrzegana przez ich narzeczoną/współmałżonków, co wiązało się z wyższą satysfakcją tychże partnerów. Własna empatia nie współwystępowała z satysfakcją partnera/-ki ze związku. Ponadto mężczyźni postrzegani jako bardziej empatyczni mieli bardziej empatyczne partnerki (korelacja między empatią mężczyzn a postrzeganą empatią ich partnerek była znikoma, $p < 0,1$, choć dodatnia). Postrzegana empatia mężczyzn wiązała się z satysfakcją obojga partnerów, co więcej – korelacja tej

$n = 181$ par, $df = 2$, $\chi^2 = 2,49$ ($p = 0,29$); $RMSEA = 0,04$; $PCLOSE = 0,44$; $CFI = 0,99$; $^{\wedge} p = 0,06$; * $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$.

Rysunek 2. Własna i postrzegana empatia partnerów a ich satysfakcja ze związku.

zmiennej z satysfakcją kobiet zdaje się być silniejsza niż korelacja między percepcją empatii u partnerek a satysfakcją mężczyzn ze związku. Bycie postrzeganą jako empatyczna partnerka nie wiązało się z kolei z satysfakcją kobiet z narzeczeństwa/małżeństwa.

Kolejne analizy miały na celu sprawdzenie znaczenia podobieństwa w zakresie wzajemnego postrzegania empatii partnerów dla ich satysfakcji. Wyróżniono pary o wysokim i niskim (na tle grupy) poziomie postrzeganej empatii (oboje partnerzy uzyskiwali wyniki (a) powyżej: podobna wysoka empatia lub (b) poniżej: podobna niska empatia – mediany dla postrzeganej empatii kobiet lub mężczyzn, oraz (c) pary różniące się na tym wymiarze: partnerzy różnią się natężeniem postrzeganej empatii, przy czym jeden z partnerów uzyskuje wynik powyżej mediany – wysoka empatia, natomiast drugi poniżej – niska empatia). Przeprowadzona została jednoczynnikowa analiza ANOVA w modelu międzygrupowym. Należy zwrócić uwagę, że jednostką badaną jest *para* małżeńska lub narzeczeńska, tzn. kobieta i mężczyzna charakteryzujący się określonym zestawem właściwości psychologicznych, a więc satysfakcją, własną empatią, postrzeganą empatią partnera, które w przyjętym modelu teoretycznym są traktowane jako zmienne powiązane (skorelowane), jednakże nie tożsame (są to zmienne skorelowane, choć różnią się natężeniem w parze). Z tego względu jednoczynnikowa analiza ANOVA została przeprowadzona oddzielnie dla satysfakcji kobiet i mężczyzn. Wyniki przedstawia tabela 2.

Pary o wysokiej postrzeganej empatii kobiety i mężczyźni deklarowały najwyższy poziom satysfakcji ze związku, w przeciwieństwie do par o relatywnie niskiej empatii postrzeganej u obojga narzeczonych/małżonków.

W celu weryfikacji hipotezy 4 oraz odpowiedzi na pytanie dotyczące różnic międzygrupowych (narzeczeni vs. małżonkowie) pod względem ujętych w modelu badawczym zmiennych przeprowadzono serię analiz ANOVA dla powtarzanych pomiarów. Czynnikiem wewnątrzobiektywnym (tzw. czynnikiem powtarzanego pomiaru)

była płeć – kobieta vs. mężczyzna. Należy podkreślić, że płeć w tym badaniu jest traktowana typowo jak w badaniach diad, czyli jednostką badaną jest para, a wyniki kobiet i mężczyzn mogą być traktowane jako powtarzane pomiary, tzn. czynnik wewnątrzobiektywny.

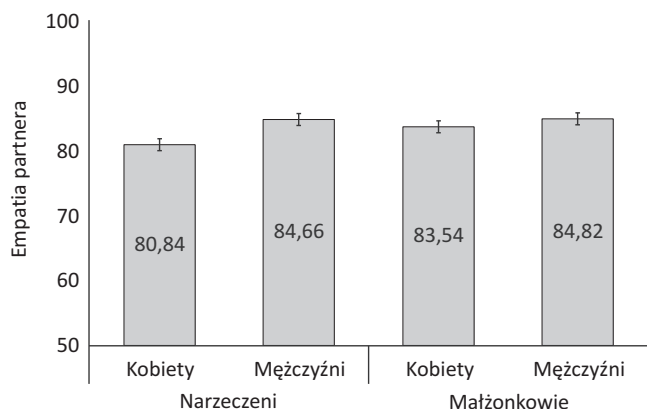
ANOVA dla satysfakcji ze związku jako zmiennej zależnej nie wykazała efektu głównego płci ($F < 1$) ani interakcji płeć \times grupa [$F(1, 181) = 1,48$; ni; $\eta^2 = 0,01$; grupa narzeczonych – kobiety: $M = 28,78$; $SD = 4$; mężczyźni: $M = 29,04$; $SD = 3,5$; grupa małżonków – kobiety: $M = 29,63$; $SD = 4,04$; mężczyźni: $M = 29,26$; $SD = 3,57$]. ANOVA dla postrzeganej empatii partnera jako zmiennej zależnej wykazała efekt główny płci [$F(1, 175) = 15,89$; $p < 0,001$; $\eta^2 = 0,08$] oraz interakcję płeć \times grupa [$F(1, 175) = 4,32$; $p < 0,05$; $\eta^2 = 0,02$]. A mianowicie mężczyźni postrzegali partnerki jako bardziej empatyczne niż kobiety partnerów, choć żony miały tendencję do dostrzegania większej empatii u mężów niż narzeczone u narzeczonych [$F(1, 175) = 3,26$; $p < 0,1$; $\eta^2 = 0,02$]. Nie stwierdzono różnic między mężami a narzeczonymi pod względem postrzeganej empatii partnerki ($F < 1$; grupa narzeczonych – kobiety: $M = 80,84$; $SD = 11,16$; mężczyźni: $M = 84,66$; $SD = 9,44$; grupa małżonków – kobiety: $M = 83,54$; $SD = 9,86$; mężczyźni: $M = 84,82$; $SD = 10,18$). ANOVA dla deklarowanej własnej empatii wykazała efekt główny płci [$F(1, 175) = 89,51$; $p < 0,001$; $\eta^2 = 0,34$] oraz interakcję płeć \times grupa [$F(1, 175) = 3,84$; $p < 0,1$; $\eta^2 = 0,02$]. Kobiety opisywały siebie jako bardziej empatyczne w porównaniu z mężczyznami, natomiast mężowie deklarowali wyższy poziom empatii niż narzeczeni [$F(1, 175) = 5,19$; $p < 0,05$; $\eta^2 = 0,03$]. Różnic międzygrupowych nie zaobserwowano wśród badanych kobiet ($F < 1$; grupa narzeczonych – kobiety: $M = 74,78$; $SD = 8,8$; mężczyźni: $M = 65,85$; $SD = 10,52$; grupa małżonków – kobiety: $M = 74,69$; $SD = 8,24$; mężczyźni: $M = 69,25$; $SD = 8,01$).

Podsumowując, dwie badane grupy par nie różniły się poziomem satysfakcji ze związku. Kobiety były bardziej empatyczne niż mężczyźni zarówno w ocenie własnej,

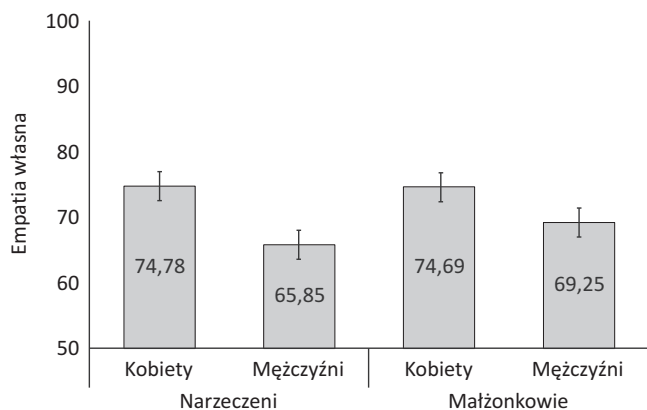
Tabela 2

Podobieństwo percepcji wzajemnej empatii partnerów – jednoczynnikowa analiza wariancji

	Niska empatia		Wysoka empatia		Zróżnicowana empatia		Statystyka testowa F				Testy HSD Tukeya		
	M	SD	M	SD	M	SD	F	df	p	Eta	1 vs. 2	1 vs. 3	2 vs. 3
Satysfakcja kobiet	27,56	4,42	31,73	2,46	28,29	3,76	22,09	2; 17	0,001	0,34	< 0,001	n.i.	< 0,001
Satysfakcja mężczyzn	27,51	3,57	30,78	2,79	29,14	3,34	14,91	2; 17	0,001	0,28	< 0,001	< 0,05	< 0,05

Rysunek 3. Postrzegana empatia partnera wśród narzeczonych i małżonków.

Rysunek 4. Własna empatia wśród narzeczonych i małżonków.

jak i w ocenie partnera a różnice te były mniejsze w grupie małżonków (co obrazują rysunki 3 i 4).

Warto dodać, że w toku analiz pod uwagę brano również czynnik kohabitacji przedmałżeńskiej i jej związek z percepcją empatii partnera. Nie wykazano jednak różnic między parami kohabującymi a tymi, które nie zamieszkiwały razem przed ślubem (obecnie bądź w przeszłości) pod względem zmiennych ujętych w modelu badawczym.

DYSKUSJA

Wyniki badania potwierdziły prawdziwość czterech głównych hipotez badawczych. Postrzegana empatia partnera stanowiła istotny predyktor satysfakcji ze związku i jej rola wzrastała, gdy oboje partnerzy spostrzegali siebie jako współodczuwających i próbujących zrozumieć inny punkt widzenia. Empatia osób badanych była dostrzegana przez ich partnerów, zwłaszcza gdy oni sami byli empatyczni. Ponadto zaobserwowano występowanie

różnic płciowych niezwiązanych ze statusem związku (narzeczeństwo/małżeństwo) w zakresie empatii. Natomiast nie wystąpiły różnice między kobietami i mężczyznami oraz między narzeczonymi a małżonkami pod względem oceny satysfakcji ze związku.

Przeprowadzone analizy równań strukturalnych wskazują, że postrzegana empatia narzeczonego/współmałżonka jest istotnym predyktorem indywidualnej satysfakcji ze związku. Przy czym partner jest spostrzegany jako empatyczny zwłaszcza wtedy, gdy nie tylko on/ona, ale i druga strona przejawia skłonności do okazywania innym empatii. Wynik ten pozytywnie weryfikuje przywoływane w części teoretycznej rezultaty badań prowadzonych z udziałem par o długim stażu małżeńskim lub w innym kontekście kulturowym. Z drugiej strony, jeśli partnerzy są zadowoleni z relacji, mogą dostrzegać przede wszystkim swoje pozytywne zachowania i reakcje względem siebie, a więc i empatię. Dzieje się tak, zwłaszcza gdy tworzą tzw. totalnie empatyczną parę. Zachodzi wówczas wzajemność w dostrzeganiu wysokiej skłonności do empatii u obojga (por. Kaźmierczak, 2008), rodząca poczucie podobieństwa i wspólnoty lub będąca ich efektem. W związkach szczęśliwych partnerzy mają tendencję do idealizowania siebie nawzajem, co tylko umacnia stabilność ich relacji (Miller i in., 2007) i stąd w podobny, korzystny sposób mogą oceniać okazywaną sobie empatię. Jeśli strony różnią się pod względem postrzegania empatyczności lub nie jest ona dostrzegana przez oboje, wówczas ich satysfakcja jest relatywnie niższa, co może narażać na dalsze jej spadki z biegiem lat lub w momentach dużych zmian (jak podejmowanie ról rodzicielskich). A więc mimo że badaną grupę par cechowało przeciętnie wysokie deklarowane zadowolenie, wprowadzenie czynnika percepcji empatii partnera do modelu pozwoliło wyróżnić pary o najwyższej obopólnej satysfakcji.

Wyniki zaprezentowanego badania sugerują, że zwłaszcza dla satysfakcji kobiet ze związku ważne jest dostrzeganie empatii mężczyzny (por. rysunek 2). Taki wynik uzyskiwano już, stosując skalę PEP wśród par o dłuższym stażu małżeńskim (Kaźmierczak, 2008), a także z zastosowaniem innych narzędzi (m.in. Cohen i in., 2012; Long, Andrews, 1990). Ten powtarzający się rezultat analiz może wskazywać na znaczną rolę męskiej empatii dla podtrzymywania intymności w związku, na którą większe zapotrzebowanie mają z reguły kobiety (Plopa, 2003). Jak już wspomniano, empatia jest cechą niewchodzącą w skład stereotypu męskiego, a więc nie jest traktowana jako oczywisty męski atrybut (w przeciwieństwie do oczekiwanej empatyczności kobiet; Bem, 2000; Mandal, 2003, 2011; Thomas, Maio, 2008; Wojciszke, 2009, 2010), współcześnie zaś bardzo doceniana u obojga

partnerów pozostających w związkach romantycznych (m.in. Kwiatkowska, Nowakowska, 2006; Pistrang i in., 2001). Biorąc pod uwagę powyższe doniesienia z literatury przedmiotu i wyniki prezentowanego badania własnego można stwierdzić, że postrzegana przez kobiety męska empatia zwiększa szansę na doświadczanie przez nie bliskości w związku. Gdy partnerki dostrzegają próby zrozumienia ich emocji, reakcji czy poglądów ze strony mężczyzn, mogą mieć poczucie wspólnego wykonywania „emocjonalnej pracy” na rzecz jakości narzeczeństwa/małżeństwa. Należy podkreślić, że brak istotnych korelacji empatii jednego partnera z satysfakcją ze związku jego współmałżonka/narzeczonego można tłumaczyć zgodnie z założeniami modelu Davisa (Davis, 2001; Kaźmierczak, 2008). Empatia wiąże się z określonymi, korzystnymi dla związku zachowaniami, które, gdy są dostrzegane (jako przejawy empatii) przez partnera, sprzyjają jego wyższej satysfakcji ze związku. I to ocena partnera (współmałżonka, narzeczonego) jako empatycznego, a nie jego własna empatia, stanowi główny predyktor zadowolenia ze związku, co potwierdzają zaprezentowane w części empirycznej wyniki.

Ponadto na podstawie uzyskiwanej oceny empatyczności partnera możemy formułować hipotezy dotyczące jego deklarowanej empatii (skłonności do współodczuwania oraz obdarzania innych troską i współczuciem). Po raz kolejny można bowiem stwierdzić, że nasza empatia jest dostrzegana przez partnera związku romantycznego (tabela 1, rysunek 2). Co więcej, im bardziej jesteśmy empatyczni, tym większą mamy skłonność do dostrzegania empatyzowania u naszych partnerów, prawdopodobnie na zasadzie dostrzegania pozytywnych cech u siebie i bliskich podobnych nam ludzi (Davis, Conklin, Smith, Luce, 1996). We wcześniejszych badaniach wskazywano już na znaczenie empatii dla procesu postrzegania innych ludzi. Przyjmowanie cudzej perspektywy było łączone ze zjawiskiem odwrócenia efektu aktora/obserwatora w analizie cudzych sukcesów i porażek, kiedy to obserwator staje się aktorem (Gould, Sigall, 1977), odczuwanie zaś empatycznej troski wobec bliskich sprzyjało poczuciu jedności i w konsekwencji niesieniu im pomocy (Cialdini, Brown, Lewis, Luce, 1997; Cialdini i in., 2002).

Wydaje się, że własna lub oceniana u partnera empatia jest konstruktem blisko powiązany z czynnikiem płci czy ze stereotypami płci (por. Eisenberg, Lennon, 1983; Lennon, Eisenberg, 1990). Można bowiem założyć, że narzeczone/zony są rzeczywiście bardziej empatyczne od mężczyzn lub że łatwiej dostrzec oznaki tej empatyczności kobietom i u kobiet, gdy takiej cechy się od nich oczekuje (Bem, 2000; Wojciszke, 2010). Weryfikacji w kolejnych badaniach wymagają natomiast wyniki dotyczące

większej empatii mężów niż narzeczonych (tak w samoopisie, jak i w ocenie partnerek). Jedno, choć z pewnością nie jedyne wyjaśnienie tego rezultatu odnosi się do wspomnianej chęci podporządkowania się oczekiwaniom społecznym, jednak w tym przypadku będzie ona dotyczyć mężczyzn i propagowanego przez współczesną kulturę wzorca roli męża, zakładającego empatyczność (por. Kwiatkowska, Nowakowska, 2006). Może się tak dziać, zwłaszcza gdy przedstawiciele obu płci mają świadomość udziału w badaniach dotyczących związków romantycznych, co aktywizuje określone role społeczne, dobrze zdefiniowane szczególnie w przypadku małżeństwa (Harwas-Napierała, 2001). W konsekwencji mężczyźni, choć mniej empatyczni od żon, będą w percepcji własnej i partnerek przejawiać wyższą empatię niż narzeczeni. Niniejsze badania z pewnością nie pozwalają zaprezentować ostatecznej interpretacji stwierdzonych różnic między mężczyznami a narzeczonymi. Należy też podkreślić, że w badaniach wzięły udział pary zasadniczo zadowolone ze swojego związku i o stosunkowo krótkim stażu, stąd być może brak stwierdzanych często różnic między płciami w poziomie odczuwanej satysfakcji (zwykle niższej wśród żon), co nie wyklucza większej wrażliwości kobiet na emocjonalny klimat w związku (Brannon, 2002; Kiecolt-Glaser, Newton, 2001). Z tego też względu postrzegana empatia partnera może być zmienną pozwalającą na dokładniejsze analizy relacji między partnerami.

Warto również zauważyć, że konstrukt postrzeganej empatii partnera może być przydatny w analizach danych od osób pozostających w związkach romantycznych różnego typu – niesformalizowanych i małżeńskich, jak również wówczas, gdy nie badamy par. Ta druga możliwość jest szczególnie istotna z uwagi na częste trudności w dotarciu do obojga partnerów podczas badań. Co ważne, ocena empatii partnera pozwala sformułować wnioski odnośnie do jego prawdopodobnej satysfakcji z relacji (dodatnie korelacje postrzeganej empatii partnera i jego satysfakcji). Konieczne są zatem dalsze pogłębione badania nad determinantami i konsekwencjami dostrzegania empatii partnerów w bliskich związkach wśród różnych grup społecznych. Niezbędne byłoby również zastosowanie omawianego konstruktów w badaniach eksperymentalnych.

LITERATURA CYTOWANA

- Arbuckle, J. L. (2005). *AMOS 6.0 user's guide*. Chicago, IL: SPSS Inc.
- Bakker, A. B., Demerouti, E. (2009). The crossover of work engagement between working couples: A closer look at the role of empathy. *Journal of Managerial Psychology*, 24 (3), 220–236.

- Batson, C. D. (1991). *The altruism question: Toward a social-psychological answer*. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Bem, S. (2000). Męskość – kobiecość. O różnicach wynikających z płci. Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
- Brannon, L. (2002). *Psychologia rodzaju*, przeł. M. Kacmajor. Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
- Braun-Gałkowska, M. (1985). *Miłość aktywna*. Warszawa: Instytut Wydawniczy „Pax”.
- Busby, D. M., Gardner, B. C. (2008). How do I analyze thee? Let me count the ways: Considering empathy in couple relationships using self and partner ratings. *Family Process*, 47, 229–242.
- Busby, D. M., Holman, T. B., Niehuis, S. (2009). The association between partner- and self-enhancement and relationship quality outcomes. *Journal of Marriage and Family*, 71, 449–464.
- Busby, D. M., Holman, T. B., Taniguchi, N. (2001). RELATE: Relationship evaluation of the individual, family, cultural, and couple contexts. *Family Relations*, 50, 308–316.
- Cialdini, R. B., Brown, S. L., Lewis, B. P., Luce, C. L. (1997). Reinterpreting the empathy-altruism relationship: When one into one equals oneness. *Journal of Personality and Social Psychology*, 73 (3), 481–494.
- Cialdini, R. B., Kenrick, D. T., Neuberg, S. L. (2002). *Psychologia społeczna. Rozwiązane tajemnice*, przeł. A. Nowak, O. Waśkiewicz, M. Trzebiatowska, M. Orski. Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
- Cohen, S., Schulz, M. S., Weiss, E., Waldinger, R. J. (2012). Eye of the beholder: The individual and dyadic contributions of empathic accuracy and perceived empathic effort to relationship satisfaction. *Journal of Family Psychology*, 26 (2), 236–245.
- Cramer, D., Jowett, S. (2010). Perceived empathy, accurate empathy and relationship satisfaction in heterosexual couples. *Journal of Social and Personal Relationships*, 27, 327–349.
- Cross, S. E., Madson, L. (1997). Models of the self: Self-construals and gender. *Psychological Bulletin*, 122, 5–37.
- Davis, M. H. (1983). Measuring individual differences in empathy: Evidence for a multidimensional approach. *Journal of Personality and Social Psychology*, 44 (1), 113–126.
- Davis, M. H. (2001). *Empatia. O umiejętności współodczuwania*, przeł. J. Kubiak. Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
- Davis, M. H., Conklin, L., Smith, A., Luce, C. (1996). The effect of perspective taking on the cognitive representation of persons: A merging of self and other. *Journal of Personality and Social Psychology*, 70, 213–226.
- Davis, M. H., Kraus, L. (1991). Dispositional empathy and social relationships. *Advances in Personal Relationships*, 3, 75–115.
- Davis, M. H., Oathout, H. A. (1987). Maintenance of satisfaction in romantic relationships: Empathy and relational competence. *Journal of Personality and Social Psychology*, 53 (2), 397–410.
- Dollahite, D. C., Hawkins, A. J., Brotherson, S. E. (1997). Fatherwork: A conceptual ethic of fathering as generative work. W: A. J. Hawkins, D. C. Dollahite (red.), *Generative fathering. Beyond deficit perspectives* (s. 17–35). Thousand Oaks, London, New Delhi: Sage Publications.
- Eisenberg, N., Lennon, R. (1983). Sex differences in empathy and related capacities. *Psychological Bulletin*, 94, 100–131.
- Eisenberg, N., Miller, P. A., Schaller, M., Fabes, R. A., Fultz, J., Shell, R., Shea, C. L. (1989). The role of sympathy and altruistic personality traits in helping: A reexamination. *Journal of Personality*, 57 (1), 41–67.
- Ferguson, F. G., Takane, Y. (2001). *Analiza statystyczna w pedagogice i psychologii*, przeł. M. Zagrodzki. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- George, C., Solomon, J. (2008). The caregiving behavioral system: A behavioral system approach to parenting. W: J. Cassidy, P. Shaver (red.), *Handbook of attachment: Theory, research, and clinical application* (wyd. 2, s. 833–856). New York: Guilford Press.
- Goldenberg, H., Goldenberg, I. (2006). *Terapia rodzin*. Kraków: Wydawnictwo UJ.
- Gołąb, A. (1976). Normy moralne a gotowość do udzielania pomocy innym. W: J. Reykowski (red.), *Osobowość a społeczne zachowanie się ludzi* (s. 235–291). Warszawa: Książka i Wiedza.
- Gottman, J. M., Coan, J., Carrere, S., Swanson, C. (1998). Predicting marital happiness and stability from newlywed interactions. *Journal of Marriage and Family*, 60 (1), 5–18.
- Gould, R., Sigall, H. (1977). The effects of empathy and outcome on attribution: An examination of the divergent – perspectives hypothesis. *Journal of Experimental and Social Psychology*, 13, 480–491.
- Harwas-Napierała, B. (2001). *Modele ról płciowych i ich psychologiczne konsekwencje dla małżeństwa i rodziny*. W: H. Liberska, M. Matuszewska (red.), *Małżeństwo: męskość, kobiecość, miłość, konflikt* (s. 75–96). Poznań: Wydawnictwo Fundacji Humaniora.
- Hawkins, A. J., Fawcett, E. B., Carroll, J. S., Gilliland, T. T. (2006). The Marriage Moments program for couples transitioning to parenthood: Divergent conclusions from formative and outcome evaluation data. *Journal of Family Psychology*, 20, 561–570.
- Hawkins, M. W., Carrere, S., Gottman, J. M. (2002). Marital sentiment override: Does it influence couples’ perceptions? *Journal of Marriage and Family*, 64 (1), 193–201.
- Hoffman, M. L. (2006). *Empatia i rozwój moralny*, przeł. O. Waśkiewicz. Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
- Holmes, J. G. (2000). Social relationships: The nature and function of relational schemas. *European Journal of Social Psychology*, 30, 447–495.
- Holmes, J. G. (2002). Interpersonal expectations as the building blocks of social cognition: An interdependence theory perspective. *Personal Relationships*, 9, 1–26.
- Hooper, D., Coughlan, J., Mullen, M. R. (2008). Structural equation modelling: Guidelines for determining model fit. *The*

- Electronic Journal of Business Research Methods*, 6 (1), 53–60.
- Howell, D. (2010). *Statistical methods for psychology* (wyd. 7). Pacific Grove, CA: Duxbury.
- Ickes, J., Stinson, L., Bissonnette, V., Garcia, S. (1990). Naturalistic social cognition: Empathic accuracy in mixed-sex dyads. *Journal of Personality and Social Psychology*, 39 (4), 730–742.
- Janicka, I. (1994). Empatia współmałżonków jako determinanta ich odwzajemnianej otwartości. *Przegląd Psychologiczny*, XXXVII (3), 395–400.
- Janicka, I., Niebrzydowski, L. (1994). *Psychologia małżeństwa. Zafascynowanie partnerem. Otwartość. Empatia. Miłość. Seks*. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.
- Karney, B. R., Bradbury, T. N. (1995). The longitudinal course of marital quality and stability: A review of theory, method, and research. *Psychological Bulletin*, 118, 3–34.
- Kaźmierczak, M. (2008). *Oblicza empatii w relacjach małżeńskich. Perspektywa psychologiczna*. Gdańsk: Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego.
- Kaźmierczak, M. (2012). Ja relacyjne–współzależne: pomiar i psychologiczne korelaty. *Polskie Forum Psychologiczne*, 17 (1), 27–43.
- Kaźmierczak, M., Błażek M., Pastwa-Wojciechowska, B. (2013). A multidimensional model of empathy, and the occurrence of personality disorders and stress in social setting. *Acta Neuropsychologica*, 11 (2), 113–125.
- Kaźmierczak, M., Plopa, M., Retowski, S. (2007). Skala wrażliwości empatycznej. *Przegląd Psychologiczny*, 50 (1), 9–24.
- Kenny, D. A., McCoach, D. B. (2003). Effect of the number of variables on measures of fit in structural equation modeling. *Structural Equation Modeling*, 10, 333–351.
- Kiecolt-Glaser, J. K., Newton, T. L. (2001). Marriage and health: His and hers. *Psychological Bulletin*, 127 (4), 472–503.
- Kilpatrick, S. D., Bissonnette, V. L., Rusbult, C. E. (2002). Empathic accuracy and accommodative behavior among newly married couples. *Personal Relationships*, 9, 369–393.
- Kwiatkowska, A., Nowakowska, A. (2006). *Mężczyzna polski – psychospołeczne czynniki warunkujące pełnienie ról zawodowych i rodzinnych*. Białystok: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Ekonomicznej.
- Lennon, R., Eisenberg, N. (1990). Gender and age differences in empathy and sympathy. W: N. Eisenberg, J. Strayer (red.), *Empathy and its development* (s. 195–217). Cambridge: Cambridge University Press.
- Li, T., Fung, H. H. (2011). The dynamic goal theory of marital satisfaction. *Review of General Psychology*, 15 (3), 246–254.
- Long, E. C., Andrews, D. W. (1990). Perspective taking as a predictor of marital adjustment. *Journal of Personality and Social Psychology*, 59 (1), 126–131.
- Loudin, J. L., Loukas, A., Robinson, S. (2003). Relational aggression in college students: Examining the roles of social anxiety and empathy. *Aggressive Behavior*, 29, 430–439.
- Mandal, E. (2003). *Kobiecość i męskość*. Warszawa: Wydawnictwo Akademickie „Żak”.
- Mandal, E. (2011). *Miłość, władza i manipulacja w bliskich związkach*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Miller, P. A., Eisenberg, N. (1988). The relation of empathy to aggressive and externalizing / antisocial behavior. *Psychological Bulletin*, 103 (3), 324–344.
- Miller, R. S., Perlman, D., Brehm, S. S. (2007). *Intimate relationships* (wyd. 4). Boston: McGraw-Hill.
- Namysłowska, I. (2000). *Terapia rodzin*. Warszawa: Instytut Psychiatrii i Neurologii.
- Panuzio, J., DiLillo, D. (2010). Physical, psychological, and sexual intimate partner aggression among newlywed couples: Longitudinal prediction of marital satisfaction. *Journal of Family Violence*, 25 (7), 689–699.
- Pistrang, N., Picciotto, A., Barker, Ch. (2001). The communication of empathy in couples during the transition to parenthood. *Journal of Community Psychology*, 29 (6), 615–636.
- Plopa, M. (2002). Doświadczenie intymności a satysfakcja z małżeństwa. *Małżeństwo i Rodzina*, 3 (3), 22–26.
- Plopa, M. (2003). Intymność a „jej” i „jego” satysfakcja ze związku małżeńskiego. W: I. Janicka, T. Rostowska (red.), *Psychologia w służbie rodziny* (s. 32–44). Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.
- Rostowski, J. (1986). Poziom podobieństwa cech osobowości partnerów jako uwarunkowanie dobranego związku małżeńskiego. *Zeszyty Naukowe. Rozprawy i monografie*, 74. Gdańsk: Uniwersytet Gdański.
- Rostowski, J. (1987). *Zarys psychologii małżeństwa*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Rostowski, J. (2009). Selected aspects of the neuropsychology of love. *Acta Neuropsychologica*, 7 (4), 225–248.
- Rostowski, J., Rostowska, T. (2010). Neuropsychologiczne podłoże funkcjonowania związku małżeńskiego. W: T. Rostowska, A. Peplińska (red.) *Psychospołeczne aspekty życia rodzinnego* (s. 43–63). Warszawa: Wydawnictwo Difin.
- Schaller, M., Cialdini, R. B. (1988). The economics of empathic helping: Support for a mood management motive. *Journal of Experimental Social Psychology*, 24, 163–181.
- Simpson, J. A., Oriña, M. M., Ickes, W. (2003). When accuracy hurts, and when it helps: A test of the empathic accuracy model in marital interactions. *Journal of Personality and Social Psychology*, 85, 881–893.
- Sitarczyk, M., Waniewski, A. (2002a). Empatia a zadowolenie z małżeństwa. *Małżeństwo i Rodzina*, 3 (3), 29–32.
- Sitarczyk, M., Waniewski, A. (2002 b). Rola empatii w małżeństwie. *Małżeństwo i Rodzina*, 2 (2), 23–27.
- Smith, K. D., Keating, J. P., Stotland, E. (1989). Altruism reconsidered: The effect of denying feedback. *Journal of Personality and Social Psychology*, 57, 641–650.
- Surrey, J. L. (1991). The “self-in-relation”: A theory of women’s development. W: J. V. Jordan, A. G. Kaplan, J. B. Miller, I. P. Stiver, J. L. Surrey (red.), *Women’s growth in connection: Writings from the Stone Center* (s. 51–66). New York: Guilford Press.
- Thomas, G., Maio, G. R. (2008). Man, I feel like a woman: When and how gender- role motivation helps mind-reading. *Journal of Personality and Social Psychology*, 95, 1165–1179.

- Thomas, G., Fletcher, G., Lange, C. (1997). Online empathic accuracy in marital interaction. *Journal of Personality and Social Psychology*, 72 (4), 839–850.
- Trzebińska, E. (1985). Empatia jako forma komunikacji interpersonalnej. *Przegląd Psychologiczny*, 28 (2), 417–437.
- Wojciszke, B. (2002). *Człowiek wśród ludzi. Zarys psychologii społecznej*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe „Scholar”.
- Wojciszke, B. (2009). *Psychologia miłości*. Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
- Wojciszke, B. (2010). *Sprawczość i wspólnotowość. Podstawowe wymiary spostrzegania społecznego*. Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.

Perceived partner's empathy as a determinant of satisfaction with a romantic relationship

Maria Kazmierczak

University of Gdańsk, Institute of Psychology

ABSTRACT

In the contemporary psychological literature there is a growth of research concerning perception of partner's empathy, considered to be a factor that influences quality of romantic relationships. Referring to social exchange theories and the emotional-cognitive model of empathy, studies were designed in which 185 couples (370 participants), including 100 engaged and 85 married (for a short period of time) couples took part. The main aim of the research was to analyze the association between the perceived empathy of partners and their relational satisfaction and self-empathy. The conducted research allowed for exploration of the role of empathy for relationship satisfaction in rarely analyzed groups of couples that experienced transition to marriage or were in the first stage of family life cycle. Results indicated that the perceived partner's empathy (especially male empathy), was a significant predictor of relational satisfaction among couples. Women were viewed as more empathic than men. Perception of high empathy was associated with higher self-empathy of both partners – the perceiver and the perceived. Couples displaying comparatively high, mutually perceived empathy, were significantly more satisfied with the relationship than those who differed in this respect or were low empathic.

Keywords: *empathy, perception, satisfaction, romantic relationship*

Złożono: 8.09.2012

Złożono poprawiony tekst: 24.11.2012/ 10.03.2013

Zaakceptowano do druku: 19.03.2013